

СТАНОВИЩЕ

на проф. д.н. Лазар Копринаров, ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград,
за дисертационен труд на Миглена Иванова Маринова на тема „Изкуство и общество
във философията на Хосе Ортега-и-Гасет“ за присъждане на образователната и научна
степен „доктор“ в професионално направление 2.3. Философия, Научна специалност:
Социална философия, Научен ръководител: проф. д.н. Лазар Копринаров

-----

1. За дисертанта и дисертацията

Като научен ръководител на Миглена Иванова Маринова декларирам, че тя е изпълнила задълженията си съгласно утвърдения ѝ индивидуален план. Зачислена е като докторант на 01.07.2016 г. със срок на обучение до 30.06.2019 г. По време на подготовката е издържала успешно предвидените шест изпита, водила е в продължение на един семестър семинарни занятия на студенти по философия, изнесла е доклади по темата на дисертацията на няколко научни конференции.

През трите години на докторантурата Миглена Маринова показва отлични умения да работи интензивно и самостоятелно, да защитава собствените си идеи, без да пренебрегва съветите на научния си ръководител.

Заслужава да отбележа и следното: Миглена Маринова се справи отлично с една трудна задача, която ѝ поставих – за кратки срокове придоби достатъчни познания по испански език, за да може да чете в оригинал част от огромната испаноезична библиография за Ортега-и-Гасет. Заедно с това, ползвайки възможностите на „Програма Еразъм +“, тя специализира в продължение на един семестър във Философския факултет на мадридския Университет Комплутенсе“ (факултетът, в който е преподавал Ортега-и-Гасет), получавайки по този начин шанс да слуша лекции по история на испанската философия, както и да установи контакти с испански изследователи на философията на Ортега.

Дисертационният труд е от 186 стандартни страници, представен е във вид и обем, съответстващи на изискванията към този академичен жанр. Дисертацията притежава добре обмислена и балансирана структура – съдържа увод, четири глави, заключение и библиография. Цитираната литература е от 106 заглавия и е релевантна на темата на

дисертацията. Използваните литературни източници показват, че М. Маринова притежава добра научна осведоменост по темите, които са разработени в дисертацията.

Авторефератът е пространен и отразява адекватно, последователно и цялостно идеите, разгърнати в дисертационния труд. Смятам, че приносните моменти на дисертацията са коректно формулирани и са основателни.

Тезите, разработени в дисертацията, са намерили достатъчна публичност чрез участието на научни конференции, както и чрез публикации в престижни академични списания. М. Маринова има пет публикации, две от които са в най-реномираните български академични издания по философия: статията „Призванието във философията на Хосе Ортега-и-Гасет – героизъм за всеки“, сп. Философия, 2018/4, с.434-448 и статията „Дехуманизираният човек срещу дехуманизираното икуство, сп. „Философски алтернативи“, 2019/3, с. 101-113).

Миглена Маринова притежава ясен, добре артикулиран стил на писане – академичен, без да е безличен. Тя пише с темперамент, но с отчетливо структурирани изречения. Не са редки случаите, когато докторантите изпитват големи затруднения в „изписването“ на дисертациите си. Миглена ме избави от необходимостта да ѝ помагам в справянето с подобен проблем. Стилът на изложението в дисертацията е ясен и точен, а идеите и защитаваните тези са добре аргументирани.

2. За подхода и методологията.

Миглена Маринова съумя да преодолее една важна трудност – надмогна първоначалната си склонност да разглежда идеите на Ортега-и-Гасет за изкуството в чисто естетическа перспектива. В сегашния си вид дисертацията е напълно съответна на критериите за дисертационно изследване в полето на социалната философия. Миглена Маринова не разглежда обществото и изкуството като автономни, самозатворени теми. Нейната перспектива е друга – предмет на изследването е динамичното взаимодействие между обществото и изкуството, като опосредстването им е проследено най-вече в параметрите на човешкото битие. Важно е да отбележа, че в дисертацията изкуството се оценява както като рефлекс и последица от социалните промени, така и като техен субект, като своеобразен агент на промяната. Запазвайки наследството на класическата естетика, Ортега-и-Гасет не остава в нейните рамки. В

дисертацията е добре представена тази нова мащабност и синтетичност в разбирането на изкуството, присъщо на Ортега-и-Гасет.

Миглена Маринова се справи по много добър начин с още една трудност, с която се сблъсква всеки изследовател на творчеството на Ортега-и-Гасет. Той е автор на късите текстове. Неговата стихия не е в трактатите и монографиите, а в кратките жанрове, в статиите, които приличат на антични торсове, в есетата, които апелират по-често към интуицията, отколкото към ерудицията. Такъв автор е „апетитен“ за четене, но труден за анализ. Хулиан Мариас, най-близкият ученик на Ортега-и-Гасет, нарича „айсберг“ публикациите на своя учител. На повърхността им се показва само малка част от действителната мисъл, ангажирана в кратките ортегиански текстове. Х. Мариас предупреждава, че „никога една грешка не би била по-опасна при разбирането на Ортега от грешката да се *идентифицират* текстовете му с неговата мисъл“. С други думи, подходът към философията на Ортега предполага използването на специфична херменевтична стратегия – от конкретните текстове върху конкретни теми към *подставената* им, *про-*извеждащата ги, *под-*държащата ги философска доктрина.

Това изискване се отнася с голяма сила и до ортегианския прочит на изкуството. Неговата естетика може да се определи в някаква степен като „мигрираща естетика“. В отделни естетически текстове Ортега-и-Гасет изглежда формалист, който следва идеята за изкуството като самодостатъчен и самоценен, автотеличен и херметичен свят. В тях испанският философ очевидно и дори някак си настървено се отказва от естетическите „опори“ на Аристотел – мимезисът и катарзисът са извън обсега на неговите интереси. В други есета обаче сякаш се появява съвсем различен автор – акцентът му е социологически или културологичен. Впечатляващи в тази плоскост са биографиите на Гоя и Веласкес, създадени от Ортега-и-Гасет към края на неговия творчески живот. В тях той „следва“ сложното преплитане между индивидуалното и социалното в битието на художника и в битието на неговите произведения. В ортегианските изследвания за Веласкес и Гоя произведенията на двамата художници се анализират не толкова в изкуствоведски или естетически план, колкото като специфична социална постъпка, като особена форма на поведение. В тези произведения Ортега-и-Гасет се фокусира преди всичко върху институцията „художник“ в онази епоха – проучва социалния статус на художника, обществените представи за професията на художника, както и проекциите на тези представи върху съдържанието на творчеството на двамата велики испански художници. Още в един план може да се каже, че есетата на Ортега-и-Гасет за

изкуството са своеобразна „мигрираща естетика“. В някои от тях се анализират конкретни художествени творби или автори, в други – изкуството изобщо, в трети изкуството е само повод за общофилософски размишления. Ортега-и-Гасет сякаш гледа към изкуството и с микроскоп, и с телескоп, и като изкуствовед, и като социален мислител – толкова разнообразен и подвижен е както подходът, така и мащабът, в който размишлява над темите за изкуството. Миглена Маринова съумява да се справи с това сериозно херменевтично предизвикателство – като се фиксира върху отделни текстове на Ортега-и-Гасет, тя не ги разглежда изолирано, а ги поставя в контекста на цялото творчество на испанския мислител, търсейки и откривайки „спойката“ между различните подходи и гледни точки на автора. С помощта на този подход става възможно да се установи и проследи динамичното взаимодействие между обществото и изкуството, както го разбира Ортега-и-Гасет.

3. Препоръки

Не подхожда на научния ръководител да дава препоръки, след като дисертацията е завършена. Но като оценявам много високо резултата от докторантската работа на Миглена Маринова, смятам, че пред нея е перспективата да я превърне в монография. А тази перспектива ме освобождава от задръжките на научния ръководител и ми дава основанието за препоръки. Струва ми се, че текстът на М. Маринова би придобил допълнителна плътност, ако бъде разширен и задълбочен отговорът на въпроса какво е оправданието на вечното поддържане на изкуството. Защо изкуството е безполезна потребност? На този „метафизичен“ и вечен за естетиката въпрос Ортега-и-Гасет отговаря по свой начин – той открива антропологическото алиби за потребността от изкуство в принципната несамотъждественост на човека: в това, че човекът е наличен, но в същото време изпитва потребността да е и нещо друго на себе си. Ортега-и-Гасет е убеден: ако човек не развива „иреалното в себе си, това ще е осакатяване на човешкото битие“. Тъкмо поради тази фундаментална причина, както казва испанският мислител, човек изпитва неизчерпаема „жажда по иреалното“. В дисертацията е налице задълбочен анализ в тази посока. Но бих препоръчал в бъдещата книга той да бъде уплътнен, като се отдели повече внимание на тезата на Ортега-и-Гасет, че човекът е „романист на себе си“ и че изкуството отново и отново се поражда и търси, защото подсилва и удовлетворява тази „метафизическа“ необходимост на човека – жаждата по иреалното. Ако се обобщи визията на Ортега-и-Гасет за мисията на изкуството, тя може да бъде формулирана така: виртуалното битие на изкуството го превръща в най-добре

работещата „машина“ за потенциализиране на битието, на човешкото битие, а чрез него – на обществото.

4. Заключение

Представеният за защита дисертационен труд показва, че авторът му притежава необходимите теоретични познания по темата на дисертацията. Дисертационният труд е изпълнен на високо теоретично равнище. Резултатите от осъщественото изследване доказват, че Миглена Маринова има компетентности и умения за самостоятелни научни изследвания. Дисертационният труд има качествата на оригинално изследване. Като имам предвид посоченото, предлагам на уважаемите членове на научното жури да присъдят на Миглена Иванова Маринова образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.3. Философия, Научна специалност: Социална философия.

02 септември 2019 г.

Проф. д.н. Лазар Копринаров